

FIBRANZAS

APRENDER DA TRADICIÓN. OFICIOS E TÉCNICAS
LABORATORIO DE FIBRAS VEXETAIS

INTRODUCCIÓN

A cestería é a arte de trenzar ou tecer as fibras vexetais, que segundo afirman os antropólogos, é mesmo anterior ao tecido ou á cerámica, podendo estes derivar da cestería. É posible pensar que os nosos devanceiros, observando a natureza (os niños dos paxaros, as lianas das árbores entrelazadas...) tomaran estes exemplos naturais e empezaran a retorcer e entretecer as ramas, varas ou pallas, nacendo así a cestería.

Dende idades prehistóricas os obxectos fabricados con fibras vexetais veñen acompañando as actividades cotiás dos poboadores de Galicia, aínda que non se conservan apenas restos destas pezas debido a que a humidade e a acidez do solo fan desaparecer os restos orgánicos. Sen embargo nas decoracións de vasillas cerámicas e en pedras talladas con trezados de cestería desenterradas en escavacións de castros, atopamos o testemuño indirecto da antigüidade do oficio.

A variada xeografía e climatoloxía galegas, así coma os tradicionais labores da vida rural e mariñeira dos seus habitantes, practicamente autosuficientes ata hai unhas décadas, propiciaron unha cestería moi rica tanto en especies vexetais como en técnicas e formas empregadas. Por iso considerábase que o oficio de cesteiro era un dos máis estendidos no territorio galego, atopándose en todas as aldeas varias persoas capaces de elaborar cestos utilizando as fibras vexetais da contorna como palla, varas de vimbio, madeira de castiñeiro, carballo... A tradición oral que se transmitía de pais a fillos, ensinaba cal era a especie vexetal idónea, a época e a lúa propicia para recollela e o procedemento para preparama e despois tecela.

A cestería tradicional galega posúe multitude de utilidades que van dende a fabricación de recipientes para diversos usos que comunmente coñecemos por cestas e cestos de diferentes tamaños e formas, ata outras aplicacións como son a fabricación de pezas de indumentaria (sombreiros, corozas), de elementos de arquitectura popular (tellados das pallozas e cabaceiros), de apeiros de labranza (canizos dos carros, loros para os xugos), técnicas de pesca (nasas de río e de mar), así como as sebes ou peches das fincas feitos con varas entretecidas. A esta variedade de obxectos e de utilidades chamáremolo fibranza, para referirnos a un termo máis amplo que a cestería.

A diversa natureza do material vexetal empregado en Galicia ten a súa correspondencia directa coas numerosas técnicas de execución empregadas, ademais da variedade

de formas, texturas, cores e deseños. En función dos materiais vexetais empregados distínguense diferentes tipos de cestería:

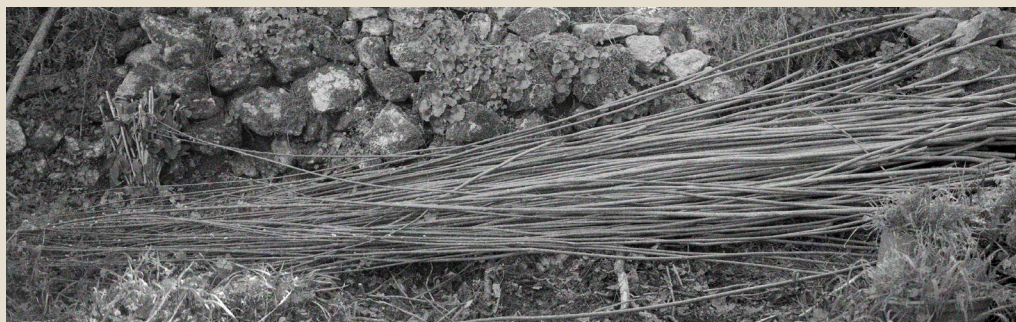
- Cestería de palla
- Cestería de xuncos
- Cestería de láminas de madeira
- Cestería de varas
- Cestería mixta de varas e de madeira

En Galicia, igual que ocorre noutras partes, os cesteiros aproveitan a materia prima vexetal que teñen ao seu alcance na súa contorna natural máis próxima. Por iso é frecuente que en zonas de montaña se aproveite de forma maioritaria a madeira de castiñeiro, de carballo e de abeireira predominando os cestos de láminas de madeira aberta, mentres que nas comarcas próximas á costa prevalecen cestos de varas, tecidos con ramas delgadas de especies arbustivas coma os salgueiros, codesos, xestas..... A cestería mixta que combina madeira e varas localízase nunha área máis ampla que percorre as comarcas centrais do territorio galego, quedando a cestería que utiliza outras fibras como palla, xuncos, etc... relegada a pequenas zonas do país.

Actualmente a recolección e obtención de fibras vexetais non é un condicionante para a realización da fibranza, xa que existe unha maior facilidade para aprovisionar e mercar material vexetal como vimbio, esparto, palmito, etc....

A cestería é unha expresión da nosa cultura, que nos fala de traballos na terra e no mar, de costumes e crenzas así como da relación do home coa súa contorna natural. Por iso convén preservar estas pezas de arte, realizadas por anónimos cesteiros, que son peculiares espellos da nosa paisaxe cultural e etnográfica. Por desgraza, na actualidade a cestería galega atópase en serio retroceso. Debido ao abandono das formas de vida tradicionais nas actividades agropecuarias, á invasión da industria do plástico, así como á desmesurada e barata produción de baixa calidade dos países asiáticos, propíciase unha progresiva desaparición desta actividade artesanal.

Por iso todo tipo de actividades como cursos, conferencias, encontros, demostracións ao vivo, exposicións, etc., enfocadas á recuperación da cestería e da fibranza son precisas para que este oficio non caia no esquecemento.

PROGRAMA E DATAS:

MÓDULO 1: OBTENCIÓN DE FIBRAS VEXETAIS CESTEABLES

XANEIRO, FEBREIRO E MARZO

PREPARACIÓN DO MATERIAL DA FORMACIÓN (sen o alumnado)

Poda, selección e recompilación do vimbio preciso para a realización de toda a formación.

Datas: 24 e 25 de Xaneiro.

1.1. TÉCNICAS DE CULTIVO AGROECOLÓXICO DO VIMBIO:

Introdución ás especies cesteables.

Poda do vimbio, tallado de varas, selección por alturas e atado en feixes. Separación de especies e conservación de fibras vexetais. Almacenamento. Preparación do terreo, obtención de escallos, marcos de plantación e deseño da plantación en bancais.

Formación: Idoia Cuesta e colaboración de Marcos Besada.

Datas: 25, 26, 27 de febreiro.

Horario: De 10:00 a 14:00 e de 16:00 a 20:00

1.2. ESTRUTURAS DE VIMBIO VIVO:

Técnicas de tecido de varas vivas de vimbio para estudar as posibilidades da aplicación do vimbio vivo en diversos proxectos de xardinería, paisaxismo, horticultura, recuperación e restauración ambiental, etc., como domos, cabanas, peches, cerrados.

Formación: Idoia Cuesta.

Datas: 12 e 13 de marzo.

Horario: De 10:00 a 14:00 e de 16:00 a 20:00

MÓDULO 2: TÉCNICAS DE CESTERÍA TRADICIONAL

ABRIL, MAIO E XUÑO

2.1. CESTERÍA DE LÁMINAS DE CASTIÑEIRO:

Selección de ramas, corte, fendido e preparación das ramas de castiñeiro, pelado da casca e preparación das láminas. Manexo do banco de cesteiro e afiado das ferramentas. Práctica enfocada á realización de cestos coa técnica de damero tradicional.

Formación: Enrique Táboas.

Datas: 21, 22 e 23 de abril.

Horario: De 10:00 a 14:00 e de 16:00 a 20:00

2.2. CESTERÍA DE CASCAS DE VIMBIO:

Pelado de varas de vimbio de diferentes especies e preparación da casca en tiras para o tecido de cestos coa técnica de Plaiting, unha técnica tradicional baseada no tecido diagonal. Trabállase con materiais planos e flexibles, en forma de cinta, como a casca de vimbio, que se tecen en ángulo recto creando patróns diagonais.

Formación: Idoia Cuesta.

Datas: 14 e 15 de maio.

Horario: De 10:00 a 14:00 e de 16:00 a 20:00

2.3. CESTERÍA DE VARAS DE VIMBIO:

Cestería tradicional con varas de vimbio de diferentes especies.

Tecido da base do cesto, tecido da parede do cesto coa técnica de telada. Remate con técnica de cordón dobre ou triplo. Realización da asa central ou asas laterais.

Formación: Pau Trepapat.

Datas: 17, 18 e 19 de xuño

Horario: De 10:00 a 14:00 e de 16:00 a 20:00

MÓDULO 3: DESEÑO DE PRODUTO E PRODUCCIÓN ARTÍSTICA

XULLO, AGOSTO E SETEMBRO

3.1. ARTE DA PAISAXE:

Creación de estruturas que interactúan coa contorna a través de trenzados, tecidos e formas escultóricas. O vimbio tamén se emprega para re-definir límites, crear barreiras visuais ou modificar a paisaxe de maneira orgánica para xerar un diálogo entre o home, os elementos naturais e o espazo.

Formación: Jette Mellgren e Jan Johansen (Odense, Dinamarca)

Datas: 8, 9, 10 e 11 de xullo.

Horario: De 10:00 a 14:00 e de 16:00 a 20:00

3.2.: ARTE CONTEMPORÁNEA E FIBRAS: Unha produción artística.

Os alumnos participarán nun proceso de creación colectiva en diálogo con Sonia Navarro, poñendo en práctica técnicas artesanais levadas ás diferentes formas de traballo de cada participante.

Formación: Sonia Navarro e Idoia Cuesta en colaboración.

Datas: 21 e 22 de agosto.

Horario: De 10:00 a 14:00 e de 16:00 a 20:00

MÓDULO 4: TÉCNICAS TRADICIONAIS E CONTEMPORÁNEAS

OUTUBRO E NOVENBRO

4.1. CESTERÍA DE COLMO:

Técnica artesanal tradicional de cosido en espiral que utiliza talos de palla de centeo e trigo e mesmo outras especies vexetais como xesta, piorno ou liño... para crear unha ampla variedade de obxectos de gran tradición rural. O cosido realizarase con cinta de vimbio e con cinta de silva.

Formación: Álvaro Leiro.

Datas: 15, 16 e 17 de outubro.

Horario: De 10:00 a 14:00 e de 16:00 a 20:00

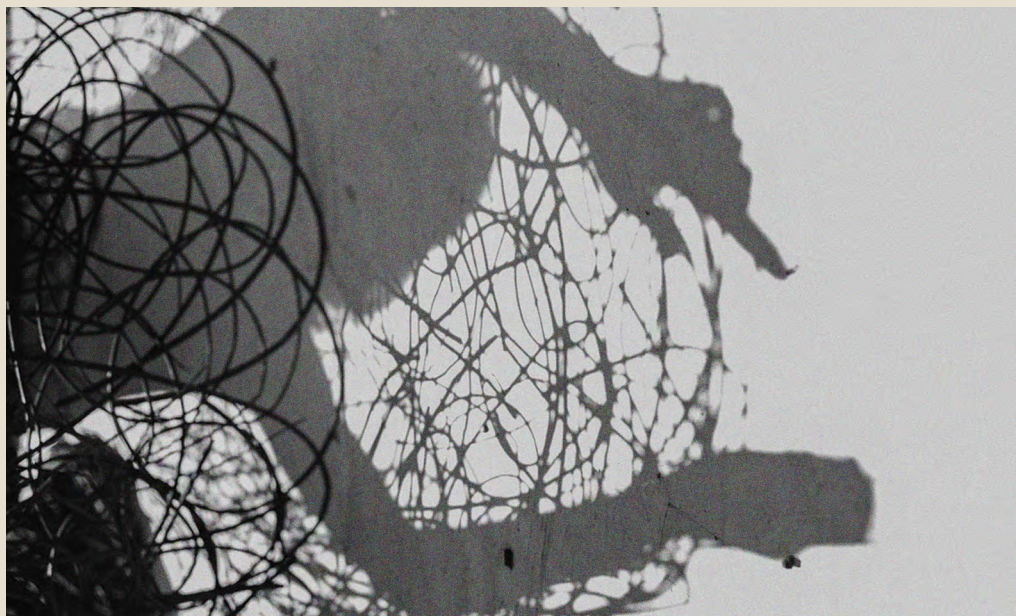
4.2. DESEÑO DE OBXECTOS E PECHE DA FORMACIÓN:

Creación e elaboración de prototipos dunha colección de pezas en base ás técnicas aprendidas durante o ano, a partir das fibras vexetais locais (liño, vimbio e castiñeiro). Estudo das fases do proceso creativo para a realización dunha colección.

Formación: Miguel Leiro.

Datas: 25, 26 e 27 de novembro.

Horario: De 10:00 a 14:00 e de 16:00 a 20:00

AS ORIXES DESTA FORMACIÓN:

APRENDER DA TRADICIÓN. OFICIOS E TÉCNICAS

Fibranzas forma parte de *Aprender da tradición. Oficios e técnicas*, un programa pioneiro impulsado pola Xunta de Galicia, a través da Fundación Artesanía de Galicia, co obxectivo de recuperar e transmitir técnicas tradicionais e de atraer novos talentos que aseguren o futuro da artesanía galega.

Iniciado a finais de 2023, *Aprender da Tradición. Oficios e técnicas* é un programa formativo único en España, unha estratexia pioneira enfocada a garantir a remuda xeracional no sector artesanal galego, como vertebrador do territorio e fixador de poboación especialmente no rural.

Entre os seus obxectivos atópase:

- Capacitar os artesáns e expertos en oficios artesanais para que poidan transmitir os seus coñecementos.
- Facilitar a formación de novas xeracións interesadas en aprender estes oficios e técnicas.
- Revalorizar e visibilizar os procesos artesanais vinculados aos vellos saberes para ofrecer novos valores.

DESEÑO, DIRECCIÓN E SUPERVISIÓN:

IDOIA CUESTA

Esta formación é un dos proxectos cos que levo anos soñando. Unha formación que enfoca a creación con fibras vexetais na súa máxima amplitude máis alá da cestería e da artesanía. As fibras requiren diversas actividades que atinxen varias etapas e áreas, dende a produción do material, co cultivo, o coidado, a colleita e a súa conservación, pasando pola minuciosa preparación do mesmo, ata a creación de pezas finais que poden ser tanto artesanais como artísticas. Para referirme a este campo das fibras máis alá da cestería, empreguei a palabra fibranza. Este proxecto abrangue a formación en cada un dos procesos que se precisan manexar ata chegar á fibranza. E faino da man de mestres cesteiros tradicionais, artistas contemporáneos e profesionais do deseño.

OS CASARES E VILASECO

Este proxecto é a consecuencia dunha estreita colaboración entre OsCasares e o Espacio Vilaseco. Dende 2022 estes dous proxectos xúntanse no mesmo espazo, San Cristovo de Mouricios (Chantada, Lugo). Comeza unha cooperación no ámbito da investigación e o desenvolvemento de proxectos comunitarios de carácter ecosocial, baseados na produción sustentable de fibras naturais. Un destes soños comeza man á man con Idoia, coa creación, co deseño e coa posta en marcha da produción de vimbio en San Cristovo de Mouricios. Esta plantación lévase a cabo coa aplicación de técnicas agroecolóxicas como a permacultura entre outras, ou a agricultura rexenerativa. Estes métodos pretenden revitalizar o solo, a biodiversidade e as comunidades rurais a través de prácticas naturais tradicionais que conducen a unha menor dependencia dos recursos externos. Esta formación supón darlle continuidade a esta iniciativa.

A FILOSOFÍA: Fibranza e tradición. Un ciclo de vida.

A relación entre a fibranza e o cultivo é, en moitos sentidos, un reflexo da relación ancestral entre o ser humano e a natureza. O obxecto creado non se fai só de mans humanas, senón que é unha extensión da vida da planta mesma. Estas plantas non son meros materiais, requiren tempo, paciencia e coidado para seren cultivadas. É por isto que a actividade agrícola se converte nunha práctica filosófica que nos convida a entender a temporalidade, o crecemento e a transformación.

O agricultor, o cesteiro ou o artista son membros dun ecosistema no que a terra, o clima ou as estacións, se convierten en interlocutores que guían o proceso. Do mesmo xeito que as fibras deben ser colleitadas no momento xusto para garantir a súa flexibilidade, tamén o ser humano debe aprender a escoitar e a esperar, respectando o ritmo do ciclo natural. Esta formación quérelle dar forma á vida que xa está presente na natureza, e devolverlle esa vida ao mundo a través das mans, honrando o antigo, a tradición, e abrazando o novo, a arte e o deseño. O acto de tecer as fibras entre si non é só un proceso técnico; é un acto simbólico de unión, de entrelazar historias, tempos e seres. Cada nó, cada cruce de fíos, reflicte unha interacción, unha relación cos materiais, coa comunidade, coa tradición, coa expresión artística e coa memoria colectiva.

BIOS DOS FORMADORES:

IDOIA CUESTA

Artista, creadora téxtil e deseñadora contemporánea, Idoya está profundamente inspirada polos oficios tradicionais e pola súa conexión inquebrantable coa natureza. Dende os seus inicios, sentiu unha fascinación polos materiais orgánicos e pola súa capacidade para transmitir historias a través de formas simples e texturas únicas. Aprendeu as técnicas tradicionais de cestería, tecido e outros oficios manuais da súa rexión, adaptando co tempo estas prácticas a unha linguaxe artística contemporánea, creando pezas únicas que oscilan entre o deseño funcional e a expresión artística.

Traballa principalmente con fibras naturais, o que lle permite manter un diálogo constante coa terra, transformando elementos orgánicos en pezas que reflicten o ciclo da vida. Na súa obra, busca reinterpretar a tradición, dándolle un lugar relevante no mundo moderno. Desenvolveu proxectos que abranguen ámbitos coma o deseño de interiores, a arquitectura, a moda e o paisaxismo, entre outros.

Destaca o seu labor docente en varias institucións e a súa participación en feiras e exposicións internacionais. A súa nova visión da cestería tradicional a través do deseño contemporáneo foille recoñecida a través de diferentes premios. Son numerosas as súas colaboracións con marcas como Loewe e deseñadores de diferentes ámbitos. O seu traballo demostra como os oficios poden ser reimaxinados en contextos actuais e como a creación téxtil pode transcender a súa función utilitaria para se converter nunha expresión artística.

ENRIQUE TÁBOAS

O seu tataravó xa era cesteiro de Mondariz. É a quinta xeración desta familia. Aprendeu o tecido da cestería con seu avó, a quen axudou co trenzado de cestos dende os 13 anos.

Os cesteiros de Mondariz, son sen dúbida, un grupo que presenta trazos gremiais que indican alto grao de identificación coa actividade e co seu arraigo, chegando a desenvolver unha linguaxe propia con palabras específicas do seu oficio. Enrique Táboas é agora un dos poucos cesteiros profesionais que quedan en Galicia, que domina o proceso de selección dos troncos das diferentes

especies arbóreas, así como a preparación e a técnica do tecido con láminas de madeira. Esta técnica é unha das máis duras, xa que require de certa forza física á hora de preparar e abrir a madeira e sobre todo por todo o proceso previo que implica preparar os troncos ou as ramas de madeira en láminas finas capaces de ser tecidas.

Actualmente Enrique Táboas, dende o seu taller localizado en Sanxenxo (Pontevedra) elabora pezas por encarga, e dedícase á formación ofrecendo diversos cursos. Tamén participa en demostracións e exposicións, acudindo a feiras nacionais e internacionais.

PAU TREPAT HERRANZ

A cestería é o oficio da miña familia. Son a cuarta xeración de cesteiros, empezando por meu bisavó, hai pouco máis dun século.

Empecei a facer cestos de xeito profesional aos 18 anos, con meu pai e meu avó, quen me ensinaron todos os segredos deste traballo. Amar e vivir dun oficio que te acaba atrapando.

Especializado na cestería catalá, con vimbio e cana, tamén realizo todo tipo de cestos por encarga.

O meu principal traballo son os mercados de artesanía onde fago demostración do oficio e os cursos de cestería.

SONIA NAVARRO

Sonia Navarro Peralta é unha artista multidisciplinar española especializada na arte téxtil. Premiada en 2023 co Premio BMW de Pintura, foi receptora de, entre outras, a bolsa da Real Academia de España en Roma. A súa obra parte do fío e da tea como materiais fundamentais cos que reivindicar o traballo silencioso e cotián das mulleres ao longo da historia. Nas súas creacións, os tecidos, os patróns, as técnicas artesanais e os deseños son fonte de inspiración, principiando unha conversa co relato do labor compartido polas mulleres.

ÁLVARO LEIRO

Como investigador e creador en cestería, Álvaro rescata e revitaliza a artesanía tradicional, explorando a cestería en espiral con xuncos, silva, palla e fibras naturais. O seu labor esténdese á recuperación das xa catorce coroza documentadas e replicadas. Álvaro renova unha técnica esquecida, preservando a nosa herdanza cultural a través das súas creacións.

As súas mans hábeis entrelazan o pasado e o presente, abrazando a calidade sobre a cantidade e redefinindo a artesanía galega.

A súa dedicación á cestería ancestral entrelázase co seu desexo de reinventar e de lle dar nova vida ás técnicas centenarias.

Dende a recuperación da corozca galega ata a súa colaboración con marcas de renome como Loewe, Álvaro transcende as barreiras do tempo e da cultura, creando obras que capturan a esencia do pasado e a visión do presente.

MIGUEL LEIRO

Miguel Leiro é un deseñador, comisario e educador establecido en Madrid que se centra en expandir o valor cultural do deseño. Tras obter a súa licenciatura en Deseño Industrial do Instituto Pratt (Nueva York), estableceu un estudo en Madrid especializado en produtos, dirección creativa, interiorismo e branding. A súa práctica de dirección creativa con frecuencia se entrelaza co seu traballo como comisario, creando un enfoque dinámico cara ao deseño e o compromiso cultural.

En 2020, Miguel fundou MAYRIT, unha bienal que serve como plataforma para a arquitectura e para o deseño experimental. MAYRIT reflicte un compromiso co fomento de novos enfoques e o discurso crítico no deseño contemporáneo. Como escritor, Miguel explora temas na intersección do deseño, da historia e da cultura contemporánea, e ten publicado en PIN-UP Magazine e ICON Design.

Os proxectos de Miguel exhibíronse en máis de nove países e estas contribucións ao deseño foron recoñecidas con premios coma o Rome Design Award na Academia Española (2017-18) e o premio Maison & Object Rising Talent en París.

JETTE MELLGREN & JAN JOHANSEN

Teñen unha práctica baseada nun compromiso persoal coa paisaxe para resaltar o potencial da natureza. Crean obxectos fantásticos e escultóricos que van máis alá das formas conceptuais.

O seu traballo xorde da súa relación coa natureza. Realizan un traballo que celebra e transmite a esencia do que experimentan no mundo natural. O enfoque básico é sacar á luz as calidades inherentes e ocultas da natureza e o seu potencial como portadora dunha narrativa.

MARCOS BESADA

Teño 42 anos e son Enxeñeiro Agrícola e Máster en Agroecoloxía. Vivo no rural como xeito de vida agroecolóxico e levo máis de 10 anos como asesor/formador por conta propia e na actualidade como técnico nunha organización agraria dando soporte e apoio ás producións labregas.

Estou moi ilusionado de participar neste proxecto de cultivo e aproveitamento da vimbia xa que, por unha parte, podemos contar con outro cultivo para fomentar na diversificación produtiva das granxas e para poñer en valor o traballo, artesán e agrícola, que sempre tivo este cultivo na Galiza.

COLABORACIÓNS:

PLANTACIÓN RUBÉN BERTO

Foi un cesteiro vigués, investigador e divulgador da artesanía galega. Parte da filosofía de vida de Rubén Berto Covelo era achegar os máis pequenos aos oficios tradicionais e á cultura popular, así como rescatar do esquecemento aqueles artesáns que aínda coñecían por exemplo, a arte do denominado “follaco de millo”, que consiste en retirar as follas das mazarocas de millo para posteriormente elaborar bonitos cestos. Ao entretecido das fibras para confeccionar canastros, sombreiros e todo tipo de elementos decorativos foi precisamente ao que se dedicaron profesionalmente as súas mans, deixando dende Vigo un importante legado no ámbito da cestería tradicional. Este programa quere honrar o percorrido de Rubén e do seu legado como mestre cesteiro. A través do traballo de anos de cultivo, desenvolveu unha plantación de vimbios e, a petición da súa familia, este ano a formación contará con parte do seu material. A doazón desta poda plasmará a herdanza e inspiración de Rubén na creatividade de todos os participantes.

PLANTACIÓN A CASA DAS INSUAS: ASOCIACIÓN GALEGA DE CUSTODIA DO TERRITORIO custodiadoterritorio.org

É un centro de recursos xestionado por e para entidades e persoas preocupadas polo coñecemento e pola conservación do medio natural, a agroecoloxía, a soberanía alimentaria, a artesanía tradicional e todas aquelas actividades baseadas no uso respectuoso e sustentable da nosa natureza. Este proxecto que leva 20 anos en activo, subministrará as especies de vimbio da súa plantación, para así poder obter os escallos necesarios da nova plantación a realizar en terreos dos Casares.

ASESORAMENTO ASOCIACIÓN A ESTRUGA aestruga.wordpress.com

Asociación para achegar solucións sustentables e creativas para un óptimo e perdurable aproveitamento, a todos os niveis, do medio rural, realizándoo dende un punto de vista agroecolóxico onde importan as plantas, os animais e as persoas. A Asociación A Estruga colabora con OsCasares.

ALICIA COMENGE SEGARD: Coordinación e documentación

Estudou Arqueoloxía e traballou na universidade escavando e documentando en laboratorio. Conseguiu marchar ao campo e aí fundou e xestionou varios proxectos sociais e culturais. As dificultades nas relacións dos proxectos e empresas nos que participou levárona a especializarse

na facilitación e na xestión de conflitos. Imparte dende hai anos formación no ámbito da facilitación como membro do Instituto Internacional de Facilitación e Cambio e acompaña como consultora a equipos que precisan asesoramento, combinando diferentes metodoloxías como Traballo de Procesos ou Coaching sistémico organizacional. En paralelo, dende o 2023 documenta o proxecto de investigación de fibras vexetais, un impulso colaborativo entre o Espacio Vilaseco e OsCasares. Neste 2025 participará na formación “Laboratorio das fibras vexetais”, como parte deste proxecto máis amplo de investigación; para continuar co traballo de documentación, achegando material escrito dos pasos que se vaian dando ao longo de todo o ano.

REQUISITOS DE PARTICIPACIÓN E ASISTENCIA

- A formación conta con 8 prazas e consta dun total de 200 horas, desenvolvidas en 9 obradoiros dende febreiro ata novembro de 2025, cunha duración de entre 2 e 4 días cada un. É requisito fundamental asistir á formación completa.
- Xunto coa solicitude é preciso presentar unha biografía e/ou currículo, así como unha carta de motivación.
- A formación está dirixida a profesionais e estudantes das áreas da artesanía, do deseño, das artes, da moda ou da arquitectura con especial interese nas técnicas artesanais cesteiras para incorporalas nos seus respectivos ámbitos profesionais.

ORGANIZA:

SOLICITUDES E INFORMACIÓN:

881 999 174

881 999 171

artesianiadegalicia.xunta.gal/gl/formacions

Fundación Artesanía de Galicia

Xunta de Galicia

Coa colaboración:

Espacio Vilaseco

Os Casares

